

Wątpiła Siła Syberii: uruchomienie pierwszego gazociągu z Rosji do Chin

Szymon Kardaś

2 grudnia zainaugurowano dostawy rosyjskiego gazu do Chin gazociągiem Siła Syberii. W zorganizowanej z tej okazji telekonferencji udział wzięli prezydenci Rosji (Władimir Putin) i Chin (Xi Jinping). Stworzenie infrastruktury było konsekwencją podpisania 21 maja 2014 r. 30-letniego kontraktu między Gazpromem a chińską spółką CNPC na dostawy z Rosji 38 mld m³ gazu rocznie.

Pierwsze dostawy gazu do Chin nie oznaczają końca realizacji projektu Siła Syberii. W celu osiągnięcia zaplanowanych wstępnie maksymalnych możliwości przesyłowych konieczne jest jeszcze wybudowanie kilku stacji kompresorowych, gazociągu na odcinku Kowykta–Czajanda, a także zakładu przetwórstwa gazu. Maksymalny zakontraktowany poziom dostaw będzie można osiągnąć nie wcześniej niż w 2025 r. Choć projekt przynosi Rosji pewne korzyści polityczne (jedno z niewielu konkretnych przedsięwzięć zrealizowanych w ramach ogłoszonego przez prezydenta Putina tzw. zwrotu na Wschód), jest wątpliwe, czy jego skutkiem będą także spodziewane korzyści gospodarcze. Siła Syberii należy do z najdroższych projektów infrastrukturalnych realizowanych w Rosji – łączny koszt po stronie rosyjskiej szacuje się na 55–70 mld USD; co więcej, władze FR przyznały inwestycji szereg preferencji podatkowych. Gazociąg w niewielkim stopniu przyczyni się do realnej dywersyfikacji kierunków eksportu gazu przez Gazprom, dla którego głównym rynkiem zbytu pozostanie Europa. Niekorzystne dla strony rosyjskiej warunki cenowe dostaw do Chin stawiają pod znakiem zapytania rentowność całego projektu, szczególnie w warunkach zdywersyfikowanej strategii importowej ChRL. Dodatkowym wyzwaniem dla Gazpromu będzie konkurencja ze strony gazu skroplonego pochodzącego z Rosji – chiński koncern CNPC ma udziały w dwóch projektach LNG realizowanych przez rosyjski koncern Novatek. Niepewne są na razie perspektywy ewentualnej rozbudowy Siły Syberii oraz realizacji innych gazociągowych projektów Gazpromu – Siła Syberii 2 czy Siła Syberii 3. Nie można jednak wykluczyć, że sytuacja ulegnie zmianie, jeśli narastać będą trudności we współpracy gazowej Chin z państwami Azji Centralnej (szczególnie z Turkmenistanem).

Siła Syberii: nieukończony projekt

Zorganizowane 2 grudnia uroczyste uruchomienie Siły Syberii zamyka jedynie pierwszy etap realizacji projektu, tj. oddanie do użytku gazociągu o długości 2,2 tys. km między złożem Czajanda a miastem Błagowieszczeńsk.

Dopiero w latach 2023–2024 ma zostać ukończony odcinek o długości 793 km łączący oba złoża wschodniosyberyjskie (Kowykta i Czajanda), które mają stanowić zaplecze surowcowe dostaw do Chin. Ponadto do przesyłu maksymalnych zakontraktowanych wolumenów gazu konieczna będzie budowa kilku stacji kompre-

sorowych – na razie została oddana do użytku tylko jedna (szczegółowy harmonogram budowy całości gazociągu znajduje się w Aneksie). Nie jest też jeszcze gotowa infrastruktura towarzysząca gazociągowi, w szczególności zakład przetwórstwa gazu w obwodzie amurskim oraz kompleks petrochemiczny, który ma zostać wybudowany przez firmę Sibur.

Gazprom ukończył dopiero pierwszy etap projektu Siła Syberii – gazociąg między złożem Czajanda a Błagowieszceńskiem.

Oczyszczanie wydobywanego gazu wymaga wzniesienia zakładu przetwórstwa tego surowca. Prace budowlane rozpoczęto w październiku 2015 r., ale pierwsze dwie linie produkcyjne mają być gotowe dopiero w 2021 r.; łącznie zakład ma być wyposażony w siedem linii produkcyjnych o mocy przerobowej 7 mld m³ gazu rocznie każda. Projekt budowy kompleksu petrochemicznego jest we wstępnej fazie realizacji; nie podjęto jeszcze ostatecznej decyzji inwestycyjnej. Zakłada on budowę zakładu przetwórstwa etanu w celu produkcji polietylenu (1,5 mln ton rocznie). Koszt realizacji projektu szacowany jest obecnie na 500 mld rubli (ok. 7,7 mld dolarów). 5 czerwca 2019 r. podpisano porozumienie między rosyjską firmą Sibur a chińskim koncernem Sinopec w sprawie utworzenia joint venture, które miałoby odpowiadać za funkcjonowanie zakładu¹.

Innym problemem jest kwestia magazynów gazowych, niezbędnych w przypadku sezonowych wahań dostaw. Projekty w tej sferze są na razie w fazie planistycznej; w maju 2017 r. Gazprom podpisał z chińską spółką CNPC trzy kontrakty na przeprowadzenie wstępnych badań dotyczących wspólnej budowy magazynów gazowych w Chinach.

¹ А. Топорков, «Сибур» продаст Sinopec долю в газохимическом комплексе, Ведомости, 5.06.2019, www.vedomosti.ru.

Kosztowne korzyści polityczne

Realizowany projekt gazociągu przynosi Rosji pewne korzyści w polityce zagranicznej i wewnętrznej. Jest jedną z niewielu inwestycji prowadzonych w ramach ogłoszonego w 2013 r. przez prezydenta Putina tzw. zwrotu na Wschód. Tym samym na poziomie politycznym Moskwa z pewnością wykorzysta ją do demonstrowania strategicznych relacji z Pekinem oraz jako ilustrację tezy propagandowej, że dobry klimat polityczny w dwustronnych stosunkach przekłada się na realne projekty gospodarcze. Rosyjskie władze będą też wykorzystywać uruchomienie Siły Syberii oraz zapowiedzi kolejnych wspólnych rosyjsko-chińskich projektów gazowych jako instrument w relacjach z Zachodem – perspektywy powstania alternatywnych rynków zbytu dla surowców energetycznych na Wschodzie mogą posłużyć jako element nacisku na partnerów zachodnich. W kontekście polityki wewnętrznej istotne jest, że dzięki projektowi rośnie poziom gazyfikacji kraju.

Te korzyści polityczne są jednak bardzo kosztowne. Siła Syberii to jeden z najdroższych projektów infrastrukturalnych realizowanych w Rosji. Jej sumaryczny koszt miał wynieść ok. 55 mld dolarów, a w rzeczywistości może sięgnąć nawet 60–70 mld dolarów. Co więcej, praktycznie w całości przypadł on na stronę rosyjską; nie potwierdziły się bowiem zapowiedzi kierownictwa Gazpromu z czerwca 2014 r., że strona chińska opłaci z góry należność za część dostaw gazu na sumę 25 mld dolarów.

Gazprom uzyskał przy tym znaczące wsparcie ze strony państwa na realizację Wschodniego Programu Gazowego. Na podstawie specjalnej ustawy z 24 listopada 2014 r. przyjęto szereg preferencji dla projektów koncernu, w tym zerowy podatek od wydobywania gazu (NDPI) ze złóż stanowiących bazę surowcową dostaw do Chin, obowiązujący przez 15 lat od chwili rozpoczęcia ich eksploatacji w celach przemysłowych, oraz zerową stawkę podatku majątkowego w odniesieniu do infrastruktury gazociągowej

oraz wszystkich obiektów i instalacji służących do przesyłu i przetwórstwa gazu znajdujących się na terenie Jakucji, obwodu irkuckiego oraz obwodu amurskiego².

Zyski podwykonawców i wątpliwe korzyści Gazpromu

Realizacja projektu przyniosła korzyści firmom w nią zaangażowanym. Budowę Siły Syberii gazowy koncern podzielił między dwie prywatne spółki: Strojtransgaz (obecnie Strojtransnieftiegaz) kontrolowany w ok. 50% przez rodzinę Giennadija Timczenki oraz Strojgazmontaż należący do Arkadija Rotenberga. Obaj są bliskimi przyjaciółmi prezydenta Putina.

Uruchomienie Siły Syberii w niewielkim stopniu wpływa na dywersyfikację kierunków eksportu Gazpromu.

Wątpliwe są natomiast na razie perspektywy uzyskania korzyści ekonomicznych przez sam Gazprom. Choć cena dostaw rosyjskiego gazu do Chin zakontraktowanych w maju 2014 r. stanowi tajemnicę handlową, to już w chwili zawarcia umowy kwestionowano ich ekonomiczną opłacalność³. Z doniesień medialnych wynikało, że formuła cenowa zakładała przywiązanie ceny gazu zarówno do cen ropy, koszyka produktów naftowych, jak i cen spotowych. W chwili zawierania kontraktu cena ropy przekraczała 100 dolarów za baryłkę (obecnie kształtuje się na poziomie nieznacznie powyżej 60 dolarów), a ceny gazu na giełdach azjatyckich były ponaddwukrotnie wyższe niż obecnie. Dlatego pod znakiem zapytania pozostają

deklaracje kierownictwa Gazpromu z czerwca 2014 r., że wartość kontraktu wynosi 400 mld dolarów. Poza tym, choć za sprawą Siły Syberii koncern uzyskuje dostęp do nowego rynku zbytu, to otwarcie tego gazociągu w nieznacznym stopniu przyczyni się do realnej dywersyfikacji kierunków eksportu w ciągu najbliższej dekady. Uruchomienie Siły Syberii nastąpiło co prawda zgodnie z grafikiem przyjętym w 2014 r., jednak w pierwszych latach eksploatacji wolumen eksportu gazu do Chin nie będzie znaczący i ma się kształtować następująco: w 2020 r. – 5 mld m³, w 2021 r. – 10 mld m³, a w 2022 r. – 15 mld m³. Klauzula *take-or-pay* zakłada odbiór surowca przez stronę chińską na minimalnym poziomie 85%. Według zapowiedzi Gazpromu maksimum zakontraktowanych dostaw ma zostać osiągnięte dopiero w roku 2025. Poza tym, nawet jeśli eksport rosyjskiego gazu systemem rurociągowym do odbiorców europejskich i Turcji zostanie utrzymany na aktualnym poziomie (ok. 200 mld m³ rocznie), to uzyskanie maksymalnego zakontraktowanego obecnie pułapu eksportu rurociągowego do Chin oznaczałoby, że do tego kraju będzie trafiać ok. 16% całego eksportu koncernu.

Niejasne perspektywy pozostałych wschodnich projektów Gazpromu

Nie ma na razie postępów w pozostałych dalekowschodnich projektach Gazpromu. Wbrew zapowiedziom z 2015 r. nie podpisano dotąd kontraktu na dostawy rosyjskiego gazu tzw. szlakiem zachodnim. Przedsięwzięcie to nosi obecnie nazwę Siła Syberii 2 (wcześniej używano nazwy Ałtaj). 8 maja 2015 r. doszło do zawarcia wstępnego porozumienia o ramowych warunkach umowy (30-letni kontrakt na dostawę 30 mld m³ gazu rocznie).

Podobnie wygląda sytuacja w przypadku ogłoszonego przez Gazprom w maju 2015 r. projektu dostaw gazu do Chin z Dalekiego Wschodu pod nazwą Siła Syberii 3. Dotychczas podpisało jedynie memorandum w tej sprawie pod-

² Реализация проектов «Газпрома» на Востоке России идет по намеченному графику, Газпром, 16.06.2015, www.gazprom.ru.

³ Zob. szerzej: S. Kardaś, *Gazowe „partnerstwo” wschodnie: kontrakt Gazpromu i CNPC na dostawy gazu do Chin*, „Komentarze OSW”, nr 139, 12.06.2014, www.osw.waw.pl.

czas Forum Gospodarczego we Władywostoku 3 września 2015 r. W grudniu 2017 r. uzupełniono je o wstępne porozumienie o ramowych warunkach umowy dotyczącej dostaw. Kontrakt nie został jednak dotąd zawarty, mimo że zapowiadano jego podpisanie do końca 2018 r. W sierpniu 2018 r. Gazprom zlecił przygotowanie dokumentacji projektowej.

Konkurencja ze strony LNG oraz zdywersyfikowana strategia importowa Pekinu ograniczają perspektywy budowy nowych gazociągów z Rosji do Chin.

Perspektywy wzmocnienia współpracy gazowej z Chinami są w przypadku Gazpromu ograniczane przez dwa czynniki: aktywność Novateku, współpracującego z chińską spółką CNPC w ramach projektów LNG, oraz strategię importową Pekinu w sektorze gazowym.

CNPC jest udziałowcem obu dużych projektów eksportowych Novateku – w uruchomionym w latach 2017–2018 zakładzie skraplania gazu Jamał LNG posiada 20% udziałów, a w terminalu Arktyczny LNG 2, który ma zacząć działać w latach 2023–2026 – 10%. Ponadto w projekt Jamał LNG zaangażowany jest chiński państwowy Fundusz Szlaku Jedwabnego (9,9% udziałów). Chińskie banki udzieliły także wsparcia finansowego na realizację tego projektu w wysokości 9,3 mld euro oraz 9,8 mld dolarów (równowartość 1,4 mld dolarów).

Innym ograniczeniem jest strategia importowa Pekinu w sektorze gazowym, której podstawę stanowi dywersyfikacja źródeł dostaw gazu. Według danych za 2018 r. Chiny importują ok. 126 mld m³ gazu rocznie, z czego ok. 50 mld m³ przypada na import rurociągami (ok. 47 mld m³ z Azji Centralnej; ok. 3 mld m³ z Mjanmy), a niecałe 76 mld m³ w formie LNG. Zarazem poziom konsumpcji tego surowca w Chinach jest obecnie niższy, niż zakładano kilka lat temu – w 2018 r. wyniosła ona 280 mld m³.

Już w październiku 2015 r. korygowano prognozy, zmniejszając przewidywane zapotrzebowanie na 2020 r. z 400 mld m³ do 330 mld m³ gazu⁴.

O szansach nowych rosyjsko-chińskich projektów gazociągowych rozstrzygnie zatem stanowisko Chin, które dotąd nie wykazywały szczególnego zainteresowania żadnym z nich. Sytuacja może ulec zmianie, jeśli nasilać się będą problemy we współpracy gazowej ChRL z krajami Azji Centralnej, szczególnie z Turkmenistanem. Już ostatnio pojawiły się bowiem opóźnienia w rozbudowie systemu rurociągów łączących państwa tego regionu z Chinami⁵. Problemy gospodarcze Turkmenistanu przekładają się z kolei na okresowe zmniejszanie wolumenów dostaw gazu do Chin⁶.

O wzroście zainteresowania Pekinu realizacją nowych projektów gazociągowych świadczą deklaracje prezydentów Rosji i Chin złożone we wrześniu 2018 r. podczas Forum Ekonomicznego we Władywostoku. Obaj przywódcy zalecili wówczas Gazpromowi i CNPC przyspieszenie negocjacji w sprawie realizacji projektu Siła Syberii 27. Prezes Gazpromu Aleksiej Miller oświadczył z kolei w październiku 2018 r., że w razie potrzeby koncern jest gotów zwiększyć możliwości przesyłowe Siły Syberii o 5–10 mld m³ gazu rocznie.

Uwzględniając jednak specyfikę dotychczasowych negocjacji rosyjsko-chińskich w sferze energetycznej, nie należy oczekiwać szybkich decyzji. Nie ma też pewności, że kolejny projekt infrastrukturalny realizowany przez Gazprom z partnerami chińskimi przyniesie stronie rosyjskiej wymierne korzyści ekonomiczne.

⁴ *CNPC admits lower gas demand*, Argus FSUE, 1.10.2015, s. 10.

⁵ M. Lelyveld, *China's Gas Supplies Shadowed by Stalled Pipeline*, Radio Free Asia, 24.06.2019, www.rfa.org.

⁶ J. Jakóbski, M. Marszewski, *Kryzys w Turkmenistanie. Test dla polityki Chin w regionie*, „Komentarze OSW”, nr 284, 31.08.2018, www.osw.waw.pl.

⁷ С. Смирнов, *Си Цзиньпин поручил срочно согласовать поставки газа из России по западному маршруту*, Ведомости, 12.09.2018, www.vedomosti.ru.

Harmonogram realizacji projektu Siła Syberii

Etap	Zaplanowane prace	Dostępna przepustowość gazociągu	Baza surowcowa (planowane wydobycie w mld m ³ rocznie)		Data ukończenia prac
			Czajanda	Kowykta	
I	<ul style="list-style-type: none"> budowa gazociągu na odcinku złoża Czajanda–Błagowieszczeńsk budowa stacji kompresorowej Zeiskaja 	5	1,5	-	2019
II	<ul style="list-style-type: none"> budowa stacji kompresorowej Nimnyrskaja 	10	6,9–13,8	-	2020–2021
III	<ul style="list-style-type: none"> budowa stacji kompresorowych: Olekminskaja i Skovorodinskaja 	15	13,8–19,2	-	2021–2022
IV	<ul style="list-style-type: none"> budowa stacji kompresorowych: Saldykeiskaja, Amginskaja, Nagomaja i Siwakinskaja 	22	19,2	-	2022
V	<ul style="list-style-type: none"> budowa gazociągu łączącego złoża Kowykta i Czajanda (793 km) rozbudowa stacji kompresorowych: Saldykeiskaja, Olekminskaja, Nimnyrskaja i Skovorodinskaja 	30	23,6	4,9	2023
VI	<ul style="list-style-type: none"> nowa stacja kompresorowa między złożami Kowykta i Czajanda rozbudowa stacji kompresorowych: Amginskaja, Nagomaja i Siwakinskaja 	38	25	15 (w 2024) 25 (od 2025)	2024–2031

Źródło: Gazprom.

MAPA

Wschodniosyberyjskie i dalekowschodnie złoża i infrastruktura gazowa

Źródło: Gazprom.

REDAKCJA MERYTORYCZNA: Wojciech Stanisławski,

Marek Menkiszak

REDAKCJA: Szymon Szytk, Tomasz Strzelczyk

SKŁAD: Wojciech Mańkowski

**Opinie wyrażone przez autorów analiz nie przedstawiają
oficjalnego stanowiska władz RP.**

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

ul. Koszykowa 6a, 00-564 Warszawa

tel.: | +48 | 22 525 80 00

Zapraszamy na naszą stronę: www.osw.waw.pl